

İSPANYA'DA BİREYSEL BAŞVURU YOLU

*Dr. Selin ESEN ARNWINE**

GİRİŞ

Günümüzde hak ve özgürlükler, demokratik anayasaların vazgeçilmez bir parçasını oluşturmaktadır. Geniş bir haklar/özgürlükler listesinin yer alması ve “özgürlüğün asıl, sınırlamanın istisna” olduğu ilkesinin benimsenmesi, kuşkusuz, demokratik bir anayasa için gerekli unsurlar olmakla birlikte yeterli değildir. Hak ve özgürlüklere karşı yapılacak ihlaller için etkili koruma mekanizmaları öngörülmemişse anayasada tanınan hak ve özgürlükler ancak kağıt üzerinde kalır. Haklar ve özgürlükler hem bireyler, hem de devlet organları tarafından ihlal edilebilir. Bireyler tarafından yapılan ihlaller, eşitler arası bir ilişki söz konusu olduğundan, genellikle sorun yaratmaz, genel mahkemelerde çözülür. Önemli olan, devlet organlarının, bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal ettiği durumlardır. Devlet organlarının yaptığı ihlallerde bireyler daha nitelikli bir korumaya ihtiyaç duyar. İşte bu gereksinim çerçevesinde demokratik ülkelerde, bireysel başvuru (ya da diğer bir deyişle anayasa şikayeti) yolu ortaya çıkmış ve benimsenmiştir. Avrupa Birliği üyesi olan İspanya da bu başvuru yolunu benimsemiş ülkelerden biridir.

İspanya'da “amparo başvurusu” (*recurso de amparo*) olarak adlandırılan bireysel başvuru yolunun kökenleri, tarihi Aragón hukukunda bulunan Yüksek Adalet Divanına (*Justicia Mayor*) dayandırılır. Gerçekten de söz konusu Divan, kimi bireysel hakların krala karşı korunmasında o döneme göre geniş yetkilerle donatılmıştı. Ancak bu koruma sistemi 1592'de

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Anayasa Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.

ortadan kaldırıldı¹. İspanya'da hak ve özgürlük ihlallerine karşı yapılan bireysel başvuru yolunun anayasalara girmesi II. Cumhuriyet döneminde yapılan 1931 Anayasasına rastlar. 1917 Meksika Anayasasından esinlenilerek oluşturulan amparo başvurusu yolu ile bireysel hak ve özgürlüklerin korunması işi 1931 Anayasasında, Anayasal Güvenceler Mahkemesine (*el Tribunal de Garantías Constitucionales*) bırakılmıştır². İç savaş ve ardından Franco'nun iktidarı ele geçirmesiyle bu anayasa uygulama alanı bulamadı. Franco döneminde yasalara aykırılık başvurusu (*recurso de contrafuero*) kurumu oluşturuldu. Ancak hak ve özgürlüklere ilişkin aykırılıklarda yeterli ve etkili bir koruma sağlamadı. Franco'nun ölümüyle yaşanan rejim değişikliğinin sonunda yapılan 1978 Anayasası, önceki dönemden kesin bir kopuşu yansıtmaktadır. Anayasanın 1/1. maddesi İspanya'yı, sosyal ve demokratik bir hukuk devleti olarak tanımlamaktadır. Aynı madde, İspanyanın "özgürlüğü, adaleti, eşitliği ve siyasi çoğulculuğu hukuk düzeninin üstün değerleri olarak koruyan" bir devlet olduğunu da belirtmektedir. Anayasa, bu tanıma uygun olarak, geniş bir hak ve özgürlükler listesine yer vermiş ve bunlar için kamu denetçisi (*defensor del pueblo*), amparo başvurusu gibi özel koruma mekanizmaları öngörmüştür. İspanyol Anayasa Hukukunda yer alan bireysel başvuru yolu, genel olarak Alman modelinden esinlenilerek düzenlenmiştir.

Amparo başvurusu yoluyla Anayasa Mahkemesi, temel hakların ve özgürlüklerin korunmasını sağlar. İspanyol Anayasa Hukuku, amparo başvurusunu "olağan" ve "anayasal" olarak ikiye ayırmaktadır. Olağan amparo, temel hak ve özgürlüklerin, en üst basamağı Yargıtay (*Tribunal de Supremo*) olan olağan kanun yolları içinde korunmasını ifade eder. Kural olarak, bundan bir sonuç alınamaması durumunda Anayasa Mahkemesine başvurulabilir, yani anayasal amparo devreye sokulabilir.

Anayasa Mahkemesinin bir çok kararında da belirtildiği gibi³, amparo başvurusunun temel amacı, olağan kanun yollarının bunu gerçekleştirmediği durumlarda hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktır. Demek ki bireysel başvuru yoluyla temel hakların korunması ancak olağan kanun yollarından bir sonuç alınamaması halinde söz konusu olabilir.

Amparo başvurusunun konusu ne yasaların anayasaya uygunluğunun denetimini yapmak⁴, ne idari işlemlerin yasaya uygunluğunu denetlemek⁵, ne yargı kararlarını düzeltmek⁶, ne hakemlik yapmak, ne de uluslararası

¹ TORRES DEL MORAL (1998), s. 784-785.

² LABASTIDA (1994), s. 72-73.

³ Öm: STC 1/1981, BOE 24.2.1981, núm. 47.

⁴ Öm: STC.193/1987, BOE 26.12.1987, núm. 309.

⁵ Öm: STC 50/1986, BOE 20.5.1986, núm. 120.

⁶ Öm: STC 86/1985, BOE 14.8.1986, núm. 194 .

anlaşma hükümlerinin yerine getirilip getirilmediğini tespit etmektir⁷. Amparo başvurusunun zarar doğmadan bunu önleyici bir işlevi de yoktur. Bu nedenle, örneğin, belirli olmayan kişilerin gelecekte uğrayabilecekleri varsayımsal zararlara karşı koruma sağlamaz⁸.

Amparo başvurusu, başvuruya konu olabilen hak ve özgürlükler; kurum ve işlemler; başvurunun tarafları; amparo yolunun istisnai niteliği ve kanun yollarının tüketilmesi; süre; ile İspanyol Anayasa Mahkemesinin davaya bakma usulü başlıkları altında aşağıda incelenmekte, sonuç bölümünde de söz konusu başvuru yoluna ilişkin genel bir değerlendirme yapılmaktadır.

I. AMPARO BAŞVURUSUNUN KOŞULLARI

1. Başvuruya Konu Olan Hak ve özgürlükler

Toplam 10 kısımdan (*título*) oluşan İspanyol Anayasasının I. Kısmı “Temel Haklar ve Ödevler” başlığını taşımaktadır. I. Kısım, “İspanyollar ve Yabancılar” (md.11-13); “Haklar ve Özgürlükler” (md.14-38); “Sosyal ve Ekonomik Siyasete Yön Veren İlkeler” (md.39-52); “Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması” (md.53-54); ile “Hak ve Özgürlüklerin Durdurulması” (md.55) adlı beş bölümden (*capítulo*) oluşmaktadır. İkinci Bölüm (“Haklar ve Özgürlükler”), kendi içinde iki alt bölüme (*sección*) ayrılmıştır: Temel Haklar ve Kamu Özgürlükleri” (md.15-29) ile “Vatandaşların Hak ve Ödevleri” (md.30-38).

Anayasaya göre (md. 53/2), yalnızca I. Kısımda, 14-30. maddelerde düzenlenen temel haklar ve özgürlükler amparo başvurusunun koruma alanına girebilir. Bunlar, eşitlik ilkesi; yaşam, maddi ve manevi bütünlüğün korunması hakkı; siyasi düşünce ve din özgürlüğü, bireysel ve toplu ibadet hakkı; kişi özgürlüğü ve güvenliği; kişi ve aile hayatının gizliliği, konut dokunulmazlığı; yerleşme ve seyahat özgürlüğü; düşünceyi serbestçe ifade etme ve yayma, yazınsal, sanatsal, bilimsel ve teknik olarak üretme ve yaratma hakkı ve özgürlüğü, herhangi bir vasıtayla bilgiyi serbestçe alma ya da iletişim hakkı; barışçıl ve silahsız toplantı düzenleme hakkı; dernek kurma hakkı; vatandaşların kamu işlerine doğrudan ya da genel oy ilkesi çerçevesinde belirli aralıklarla yapılacak serbest seçimler sonucunda seçtiği temsilciler aracılığıyla dolaylı olarak katılma hakkı, memuriyete ve kamu görevlerine eşit koşullar altında girme hakkı; hak arama özgürlüğü, etkili yargısal korunmadan yararlanma hakkı; suç ve cezaların geriye yürütmemesi

⁷ Örn: STC 176/1996, BOE 17.12.1996, núm. 303.

⁸ Örn: STC 95/1985, BOE 14.8.1985, núm. 194; STC 162/1985, BOE 17.12.1985, núm. 301; STC 39/1986, BOE 9.4.1986, núm. 85; STC 217/1992, BOE 23.12.1992, núm. 307; STC 144/1995, BOE 10.11.1995, núm. 269.

ve şahsiliği; herkese eğitim, öğretim hakkı ve özgürlüğü; sendika ve grev hakkı; bireysel ve toplu dilekçe hakkı ve vicdani red⁹ olarak sıralanabilir.

Yukarıda sınırlı biçimde sayılanlar dışında kalan özel mülkiyet ve miras hakkı (md.33); vakıf kurma hakkı (md.34); çalışma hakkı ve özgürlüğü (md.35); toplu iş görüşmesi yapma hakkı (md.37); girişim özgürlüğü (md.38) gibi hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesi durumunda bireyler, Anayasa Mahkemesinde bireysel başvuru yolunu kullanma hakkından yoksun bırakılmışlardır. Aynı durum Anayasanın 3. Bölümünde düzenlenen sosyal ve ekonomik siyasete yön veren ilkelere ilişkin düzenlemeler için de geçerlidir. Burada yer alan düzenlemeler, genel olarak hak ya da özgürlüklerden çok devlete görevler yükleyen hükümler içermektedir. Bunlar, toplumun ekonomik ve sosyal olarak daha üst bir seviyeye ulaşmasını sağlayacak olan, yol gösterici nitelikteki düzenlemelerdir. Bu düzenlemeler kamu erklerinin yaptığı işlere yön verir, mevzuattaki eksiklikleri gidermede ışık tutar. Ayrıca, bunlara aykırı düşecek düzenlemeler de yapılamaz¹⁰. Ailenin hukuki, sosyal ve ekonomik olarak korunmasını güvenceye alma (md.39); herkesin kişiliğini geliştirmeye elverişli bir çevreden yararlanma hakkı ve bunu koruma ödevi (md.45); insan haysiyetine yaraşır bir konutta yaşama hakkı ve kamu güçlerinin gerekli koşulları harekete geçirmesi ve ilgili yasal düzenlemeleri yapması (md.47); tüketicilerin korunması (md.51), sosyal ve ekonomik siyasete yön veren ilkelere örnek olarak verilebilir.

Sonuç olarak, Anayasanın 14-30. maddeleri dışında kalan hak ve özgürlüklere ilişkin anayasaya aykırılıklar amparo başvurusuna konu olamaz. Ancak, bununla birlikte, Anayasanın 14-30. maddeleri içinde düzenlenmemiş olan bir hak ya da özgürlük, burada sayılanlardan biriyle bağlantılı ise amparo başvurusuna konu olabilir. Örneğin, mülkiyet hakkının ihlal edildiği bir durum, aynı zamanda eşitlik ilkesine (İAn. md. 14) ya da yerleşme özgürlüğüne (İAn. md.19) aykırılık oluşturuyorsa, hakkı ihlal edilen, artık ihlalin ortadan kaldırılması için amparo başvurusunda bulunabilir. Anayasa Mahkemesi, özellikle ekonomik ve sosyal nitelik taşıyan hak ve özgürlüklerin amparo başvurusu yoluyla korunabilmesi olanağını kolaylaştırıcı biçimde, bunların doğrudan bireysel başvuru yoluyla korunabilen hak ve özgürlüklerle bağlantısını kurmaktadır. Mahkeme, özellikle eşitlik ilkesini bu tür kararlarında sıkça kullanmaktadır¹¹. Ayrıca

⁹ Söz konusu 30. madde, İspanyolların İspanyayı savunma hak ve ödevinden söz etmektedir. Vicdani red ve ilgili yasada düzenlenecek diğer muafiyet nedenlerinden biri söz konusuysa, vatandaşlar askerlik ödevini sosyal bir iş yaparak yerine getirebilir.

¹⁰ TORRES DEL MORAL (1998), s. 786.

¹¹ Öm: STC 81/1982, BOE 15.1.1983, núm. 13; STC 18/1984, BOE 9.3.1984, núm. 59.

etkili yargısal korunma hakkına ilişkin verdiği kararlarında da Mahkeme, bu alanda genişletici yorumlar yapmaktadır¹².

Demek ki, Anayasada sınırlı biçimde sayılmış olmasına karşın, Anayasa Mahkemesi, bireysel başvuru yoluyla korunabilecek hak ve özgürlüklerin çevresini genişletme eğilimindedir. Mahkeme, bunu, özellikle “koruma alanı dışında olan hakların koruma içinde olanlarla ayrılmaz bir bağlantı içinde olduğu” gerekçesiyle yapmaktadır. Örneğin, 1981 tarihli bir davada Mahkeme, İspanya Komünist Partisinin, partiyi kaydetmeyi reddeden İçişleri Bakanlığı aleyhine açtığı amparo başvurusunu inceleme kararı almıştır. 1978 Anayasasının 22. maddesi dernek kurma hakkını düzenlemektedir. Mahkemeye göre, siyasi parti kurma, dernekleşmenin özel bir biçimidir. 22. madde de siyasi amaç taşıyan dernekleri kapsamı dışında bırakmamıştır. Böyle bir istisna olduğu sonucuna götürecek herhangi bir dayanak da yoktur. Sonuçta, Anayasa Mahkemesi siyasi parti kurma hakkını 22. madde içinde değerlendirerek amparo başvurusunun konusu olabileceği sonucuna varmıştır¹³. Önüne gelen bir başka davada da Mahkeme, toplu görüşme hakkının ihlal edildiğine (md.37) yönelik davacı sendikanın talebini incelemiştir. Davacı sendikanın toplu görüşme hakkını kullanmasını engelleyen Genel İş Mahkemesi kararına karşı yaptığı amparo başvurusunda Anayasa Mahkemesi, ihlale konu olan hakkı sendika hakkı (md.28) içinde değerlendirmiştir. Mahkemeye göre, sendika hakkı sendika kurma ve sendikal örgütlenme özgürlüğünün yanısıra, serbestçe etkinlikte bulunabilme hakkını da içerir. Bu hakkın en tipik göstergesi de grev ve toplu görüşmedir. Böylece, Anayasanın 53/2. maddesinde yer almamasına karşın Anayasa Mahkemesi, toplu görüşme hakkını sendikal özgürlüğün bir parçası olarak değerlendirmiş ve amparo başvurusunu incelemiştir¹⁴.

2. Amparo Başvurusuna Konu Olabilecek Kurum ve İşlemler

Anayasanın 161/1b maddesi, Anayasanın 53/2. maddesinde sıralanan hak ve özgürlüklerin, yasada belirtilen durumlarda ve biçimlerde ihlal edilmesi halinde Anayasa Mahkemesinin amparo başvurusunu karara bağlayacağını belirtmiştir. Burada sözü edilen “durumlar”dan anlaşılması gereken, amparo başvurusuna konu olabilecek işlemler ve kararlardır. Anayasa Mahkemesinin kuruluş ve işleyişini düzenleyen 1979 tarihli organik yasaya (LOTC) göre, amparo başvurusu yalnızca kamu güçlerinin eylemlerine ya da işlemlerine karşı söz konusu olabilir. Yani, gerçek veya özel hukuk tüzel kişilerinin bir hak ve özgürlüğü ihlal etmesi durumunda bunlara karşı amparo başvurusu yapılamaz. Kamu güçleri tarafından yapılan bir eylem ya da işlemin başvuru konusu olabilmesi için bunun mutlaka temel

¹² Öm: STC 55/1983, BOE 15.7.1983, núm. 168; STC 18/1984, BOE 9.3.1989, núm. 59; STC 129/1989, BOE 9.8.1989, núm. 189.

¹³ Öm: STC 3/1981, BOE 24.2.1982, núm. 47.

¹⁴ STC 73/1984, BOE 11.7.1984, núm. 165.

haklara aykırılık oluşturması gerekir. LOTC'nin 41/2. maddesine göre "kamu güçleri"nden anlaşılması gereken; devletin, özerk toplulukların (*comunidades autónomas*) kamu güçleri ve aynı zamanda kamu yönetimi içinde yer alan teritoryal, korporatif ya da kurumsal nitelikteki diğer kamu birimleridir. Bunların memurları ve diğer görevlileri de kamu gücü kavramı içindedir. Bunlar içinde belediyeler, meslek odaları, sosyal güvenlik kurumlarının yönetim organları, kamu şirketlerinin yönetim organları, kamu kurumu niteliğini haiz İspanyol Radyo Televizyon Kurumu, kamu hizmeti gören imtiyazlı şirketler de vb. yer alır¹⁵. Ancak kamu gücü kavramı, sınırsız bir biçimde genişletilemez. Örneğin, bir şirkette çalışanlara temsilci seçmek amacıyla oluşturulan kurul kamu erkine sahip değildir¹⁶.

Kamu güçleri tarafından yapılacak işlemlerin ve alınacak kararların amparo başvurusuna konu olabilmesi için, bunların anayasa ile güvenceye alınmış bir temel hak ya da özgürlüğü tanımaması, ihlal etmesi ya da kullanımını engellenmesi gerekir. Bunlar temel olarak olumlu bir eylemi gerektirir. Ancak yargısal organların eylemi, bunların dışında bir ihmali de içerebilir.

Amparo başvurusu yasama, yürütme ve yargı erklerinin işlemlerinden/kararlarından kaynaklanabilir.

a) Yasama Erkinde Kaynaklanan İşlemler/Kararlar

Yasama erkinin kararlarına/işlemlerine ilişkin amparo başvurusu LOTC'nin 42. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *Cortes Generales*'in¹⁷ ya da onun organlarının, özerk toplulukların yasama meclislerinin ya da bunların başkanlık divanı, komisyon gibi organlarının yasa niteliğinde olmayan kesinleşmiş kararları/işlemleri, bunların temel hak ve özgürlükleri ihlal etmesi halinde, amparo başvurusuna konu olabilir. Söz konusu yasama meclislerinde ve bunların başkanlık divanı, komisyon gibi organlarında üye olarak görev yapanların tek başına yaptığı işlemler ya da aldığı kararlar ise amparo başvurusunun konusu olamaz¹⁸. Ayrıca yasama meclisi

¹⁵ Örn: ATC 13/1980, FA. 14.9.1980; ATC 93/1980, FA. 12.11.1980; STC 67/1982, BOE 10.12.1982, núm. 296; STC 18/1987, BOE 4.3.1987, núm. 54 .

¹⁶ STC 51/ 1988, BOE 13.4.1988, núm. 89.

¹⁷ Madrid'teki merkezi parlamento. Buna kısaca *Cortes* de denmektedir.

¹⁸ Örneğin, Anayasa Mahkemesinin önüne gelen bir amparo başvurusuna konu olan olayda, başvuru sahibi, kendisinin bir kamu görevine atanması için yeterli ve uygun olup olmadığına ilişkin olarak Senato Genel Kurulunda soru önergesi veren bir senatörün, soru biçiminin kendisinin şerefine, şöhretine (İAn. md. 18) karşı hakaret niteliği taşıdığını ve çeşitlik ilkesine (İAn. md.14) de aykırılık oluşturduğunu iddia etmiştir. Senato başkanının, söz konusu sorunun Senatunun resmi gazetesinde yayımlanmasına karar vermesi; ve başkanının içtüzüğüne kendisine verdiği disipline ilişkin yetkisini söz konusu olayda kullanmamış olması nedeniyle Senato başkanının kararına karşı amparo başvurusunda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, ancak yasama meclislerinin genel kurullarının ve bunların organlarının kararlarına/işlemlerine karşı amparo yoluna başvurulabileceğini; başkan gibi tek tek üyelerin

organlarından anlaşılması gereken, bunların yasama meclisi içinde yer alması ve doğrudan yasama meclisine bağlı olmasıdır. Bu bağlamda, yasama meclisleri tarafından seçilmekle birlikte onlardan bağımsız olarak çalışan kamu denetçisi (*defensor del pueblo*), Sayıştay (*Tribunal de Cuentas*) gibi kurumların işlemleri LOTC'nin 42. maddesinin dışında yer almaktadır¹⁹.

Amparo başvurusu, yasa niteliğindeki normlara karşı yapılamamaktadır²⁰. Bundan anlaşılması gereken, merkezi parlamento ve özerk topluluk meclislerinin "yasa" adı altında, yasa ile eşdeğerde ya da yasa gücünde yaptığı hukuki işlemlerdir. Bu tanımın içine yasama meclisi içtüzükleri ve meclisin personel rejimine ilişkin düzenlemeleri de girmektedir²¹. Bunlara karşı Anayasa Mahkemesinde ancak iptal davası ya da itiraz yoluyla anayasaya uygunluk denetimi yapılabilir.

İdarenin herhangi bir işlemi olmaksızın doğrudan birey üzerinde etki doğurabilen, yani kendiliğinden bireye uygulanabilen ve aynı zamanda bireyin bir hakkını/özgürlüğünü ihlal eden yasalar amparo başvurusuna konu olamaz. Birey, bunların anayasaya aykırılığını da Anayasa Mahkemesi önünde iddia edemez. Böyle bir durumda temel hakkı çiğnenen birey korumasız kalmaktadır²².

b) Yürütme Erkinin Kaynaklanan İşlemler/Kararlar

Yürütme erkinin işlemleri/kararları amparo başvurusuna kaynak olabilecek ikinci grubu oluşturur (LOTC 43. md). Merkezin ya da özerk toplulukların yürütme organlarının, bunların otoritelerinin, memurlarının ve diğer görevlilerinin yaptığı işlemlerin bir temel hak ya da özgürlüğü ihlal etmesi durumunda amparo yoluna başvurulabilir. Bu bağlamda, merkezi ya

kurul, komisyon ya da başkanlık divanı kararı niteliği taşımayan, bireysel nitelikteki kararlarının/işlemlerinin ise amparonun dışında olduğunu belirterek başvuruyu reddetmiştir. ATC 147/1982, FA. 22.4.1982.

¹⁹ DUQUE VILLANUEVA (1997), s. 75.

²⁰ Anayasa şikayetinin önemli örneklerinden biri olan Almanya'da yasalar da başvuru konusu olabilmektedir. GÖZTEPE (1998), s.43-44.

²¹ DUQUE VILLANUEVA (1997), s. 77-80. Örn: STC 101/1983, BOE 14.12.1983, núm. 298; STC 122/1983, BOE 11.1.1984, núm. 9; STC 139/1988, BOE 27.7.1988, núm. 179. Anayasa Mahkemesi, yasa adını almamış olsa da, parlamento içtüzüğündeki bir hükmü yorumlamak ya da tamamlamak amacıyla yapılmış normatif düzenlemeleri de amparo başvurusunun dışında tutmaktadır. Örn: STC 118/1988, BOE 12.7.1988, núm. 166; STC 119/1990, BOE 15.7.1990, núm. 160; STC 44/1995, BOE 18.3.1995, núm. 66.

²² TORRES DEL MORAL (1998), s.790. Örneğin, Bir memurun kadrosunu kaldıran ya da kamuya ait kıyı şeridinin genişletilmesine yönelik bir yasal düzenleme, herhangi bir idari işleme gerek olmaksızın doğrudan bireylerin hakları üzerinde etki doğurabilir. Ruiz-Mateos kardeşlerin İspanya Devletine karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açtığı davanın konusunu da bu nitelikteki bir yasa oluşturmaktadır (Ruiz-Mateos Davası, 23.6.1993. <http://hudoc.echr.coe.int/Hudoc2doc/HEJUD/sift/423.txt>).

da özerk topluluk hükümetleri tarafından yapılan yönetmelik, genelge gibi normatif işlemler de amparo itirazına konu olabilir²³.

LOTTC'nin 41/2 ve 43/1. maddelerinde söz edilen "ihlal"den anlaşılması gereken, idari bir kararın/işlemin amparo yoluyla korunan bir hakka aykırı olması ya da normların idare tarafından tamamen gözardı edilmesidir.

Yürütme erkinin bir parçası olmakla birlikte, doğrudan Kral tarafından yapılan işlemler, Kralın kural olarak yaptığı eylem ve işlemlerden sorumsuz olması ilkesi gereğince, amparo başvurusuna konu olamaz.

c) Yargı Erkinin Kaynaklanan İşlemler/Kararlar

Amparo başvurusunun üçüncü grubunu ise yargı erkinin kararlarına karşı yapılanlar oluşturmaktadır (LOTTC 44. md). Yargı organının bir kararı ya da ihmali yoluyla, amparo başvurusuna konu olabilecek bir hak ya da özgürlüğün doğrudan ve güncel (*directo y inmediato*) olarak ihlal edilmesi durumunda amparo yolu açıktır. Yasama ve yürütme organlarından kaynaklanan ihlaller için aranmayan "doğrudan" niteliğinden kastedilen, ilgili yargı kararının başka bir karara ya da işleme gerek kalmaksızın başvuranın bir hakkını etkiliyor olmasıdır. "Güncel" olmadan anlaşılması gereken ise, ilgili yargı kararıyla ihlalin hemen doğması ya da çok yakında doğacak olmasıdır²⁴. Söz konusu ihlalin başka bir yolla düzeltilmesi olanağının bulunmaması da bu yolun kullanılabilmesi için gerekli olan başka bir koşuldur.

Seçim yargısına ilişkin kararlar da amparo başvurusunun konusu olabilir. Hem genel hem de yerel ölçekte yapılacak seçimlerde adaylar ve aday listelerine ilişkin olarak seçim kurullarının verdiği kararlar için idare hakimliğine başvurulabilir. Hakimliğin kesinleşmiş kararları için amparo yolu açıktır²⁵. Ayrıca seçimlere ve seçim sonuçlarına ilişkin itirazlardan sonuç alınamaması durumunda²⁶ da amparo başvurusu yapılabilir.

Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalara Yargıtayın özel dairesi ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Söz konusu dairenin aldığı kapatma kararına karşı da, 2002 tarihli Siyasal Partiler Organik Yasası (*Ley*

²³ Öm: STC. 141/1985, BOE 26.11.1985, núm. 283; STC 123/1987, BOE 29.7.1987, núm. 180; STC 189/1987, BOE 26.12.1987, núm. 309; STC 193/1987, BOE 26.12.1987, núm. 309; STC 209/1987, BOE 8.8.1988, núm. 189; STC 278/1990, BOE 30.5.1990, núm. 129.

²⁴ MARTÍNEZ PARDO (2001), s. 5-6.

²⁵ Öm: STC 85/2003 ve STC 86/2003, FA. 8.5.2003.

²⁶ Buna ilişkin itirazlar önce ilgili seçim kuruluna (*junta electoral*) yapılır. Sonuç alınamaması durumunda ilgili özerk topluluğun yüksek mahkemesine (*Tribunal Superior de la Comunidad Autónoma*) başvurulur. Bunun kararları kesindir. Avrupa Parlamentosu seçimleriyle genel seçimlere ilişkin itirazlara ise ilk ve son derece mahkemesi olarak Yargıtay bakar.

Organica de los Partidos Políticos) (md.11/7) gereğince Anayasa Mahkemesinde amparo başvurusu yapılabilir.

Son olarak, başvuruya konu olabilecek kararlar/işlemler İspanyol yasama, yürütme ve yargı organlarından kaynaklanmalıdır. Avrupa Birliği dahil, yabancı bir devletin kamu gücünün yaptığı ihlal, İspanyol Anayasa Mahkemesi önünde amparo başvurusuna konu olamaz.

3. Amparo Başvurusunun Tarafları

Amparo başvurusunda bulunabilecekler, Anayasanın 53/2. maddesinde sayılan hak ve özgürlüklerden birinin ihlal edilmesi durumunda, bundan doğrudan etkilenen gerçek ya da tüzel kişilerdir. Anayasa Mahkemesi ve öğretisi, amparo başvurusunda bulunabilecekleri oldukça geniş yorumlama eğilimindedir. Her ne kadar Anayasanın amparo başvurusunu düzenleyen maddelerinde “İspanyol vatandaşı”ndan söz edilmekteyse de Anayasanın kendilerine tanıdığı bir hak ya da özgürlüğün ihlal edilmesi durumunda yabancıların da bireysel başvuru yolundan yararlanabileceği kabul edilmektedir²⁷.

Tüzel kişilerden kastedilen ise, kural olarak özel hukuk tüzel kişileridir. Anayasa Mahkemesi, meslek örgütlerinin, parlamento gruplarının, sendikaların, üniversitelerin ve siyasal partilerin kendi üyeleriyle ilgili durumlarda davacı olmasını kabul etmiştir²⁸. Ayrıca kimi durumlarda kamu hukuku tüzel kişilerinin de amparo başvurusu yolundan yararlanması Anayasa Mahkemesi tarafından olanaklı kılınmaktadır. Örneğin bir belediye ya da özerk topluluk, kendisi aleyhine verilen bir yargı kararını, bunun bir temel hakkını ihlal ettiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine götürülmektedir²⁹. Kamu tüzel kişiliğine sahip merkezi devlet organları da amparo yolundan yararlanabilmektedir³⁰. Başvuru, doğrudan zarara uğrayan ya da söz konusu işlemde / karardan etkilenen kişinin yanısıra kamu denetçisi (*el defensor del pueblo*)³¹ ya da savcılık (*ministerio*

²⁷ TORRES DEL MORAL (1998), s.795. Örn: STC 305/2000, FA 11.12.2000; STC 209/2001, FA 22.10.2001; STC 160 ve 163/2002, FA. 16.9.2002.

²⁸ Örn: STC 153/1994, BOE 25.6.1994, núm. 151; STC 31/1984, BOE 3.4.1984, núm. 80; STC 81/1991, BOE 29.5.1991, núm. 128; STC 239 ve 240/2001, FA. 18.12.2001; STC 216/2001, FA 29.10.2001; STC 225/2001, FA 26.11.2001.

²⁹ Örn: STC 278/1994, BOE 22.11.1994, núm. 279 ; STC 91/1995, BOE 24.7.1995, núm. 175; STC 211/1996, BOE 22.11.1997, núm.19; STC 309/2000, FA.18.12.2000; STC 201/2002, FA 28.10.2002; STC 87/2003, FA 19.5.2003.

³⁰ Örn: STC 309/2000, FA 18.12.2000 (Ulusal Sosyal Güvenlik Enstitüsü-*Instituto Nacional de la Seguridad Social*).

³¹ Anayasada güvenceye alınan hak ve özgürlükleri korumak ve idarenin anayasada sayılan etkililik, hiyerarşi, ademi merkezîyetçilik, yetki genişliği, eşgüdüm ilkelerine uygun bir biçimde hareket etmesini sağlamak amacıyla düzenlenmiş bir kurumdur. Kamu denetçisi olacak aday, *Cortes*'in her iki kanadının temsilcilerinden oluşan ilgili komisyon tarafından

fiscal)³² tarafından da yapılabilir (LOTIC md. 46). Savcılık, hukuku, vatandaşların haklarını ve yasayla düzenlenmiş olan kamu çıkarını korumak amacıyla davanın her aşamasında davaya müdahil olabilir. Davalı ise, hak ve özgürlüğü ihlal ettiği iddia edilen kamu gücüdür. Davalı taraf “devlet avukatı” (*el Abogado del Estado*) tarafından temsil edilir ve savunulur.

4. Başvurunun İstisnai Niteliği ve Olağan Kanun Yollarının Tüketilmiş olması

Amparo başvurusu, İspanyol Anayasa Hukukunda istisnai ve olağandışı bir başvuru yoludur. Bu başvurunun çözüme bağlandığı organ, genel mahkemeler düzeni içinde yer almayan Anayasa Mahkemesidir. Genel mahkemeler düzeni içinde en üst mahkeme Yargıtaydır (*Tribunal Supremo*) ve bunun kararları kesindir. Anayasa Mahkemesi, Anayasa tarafından yaratılmıştır. Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında yer alan amparo başvurusu, Yargıtayın en üst ve nihai mahkeme olma durumuna getirilen bir istisnadır³³. Gerçekten de Yargıtay dahil, olağan kanun yolları içinde yer alan herhangi bir mahkeme, ihlal edilen bir hak ya da özgürlüğü korumazsa ya da kendisi bizzat ihlale neden olursa, Anayasa Mahkemesi mahkemenin ihlale neden olan kararını iptal edebilir ve söz konusu hak ya da özgürlüğün yeniden kullanılabilmesi ya da zararın giderilebilmesi için gereken başka önlemleri de alabilir. Ayrıca Anayasa Mahkemesinin yargılama usulüne ilişkin kimi kurallar da genel mahkemelerinkine benzememektedir.

Amparo başvurusu, ancak olağan kanun yollarından bir sonuç alınmaması durumunda söz konusu olabilir. Dolayısıyla, amparo, temel hak ve özgürlüklerin korunması için olağan nitelikte bir araç değildir. Anayasa Mahkemesi, birçok kararında, kullanılacak bütün kanun yollarının tüketilmiş olmasını, amparo başvurusunun kabulü için vazgeçilmez, zorunlu bir koşul olarak belirtmiştir. Kanun yollarının tüketilmesi, aynı zamanda, hak ve özgürlüklerin ihlalden doğacak muhtemel zararları ilk aşamada onarması beklenen olağan yargı içindeki mahkemelerle Anayasa Mahkemesi arasında olması gereken zinciri de güvence altına almaktadır.

belirlenir. Sonrasında her iki meclisin genel kurullarınca oylanır. Kamu denetçisi geniş bir özerkliğe sahiptir.

³² *Ministerio fiscal*, Anayasanın 124. maddesinde düzenlenmiş bir kurumdur. Yetkisi ve görevi hukuku, vatandaşların haklarını ve yasa tarafından düzenlenmiş olan kamu çıkarını korumak amacıyla doğrudan ya da ilgililerin talebi üzerine yargı organlarını harekete geçirmektir. Amparo başvurusunda bulunabilme yetkisi de Anayasanın 162/1b maddesinde özel olarak belirtilmiştir. Kurumun başında genel savcı (*el fiscal general del Estado*) bulunur. Yargı Erki Genel Konseyinin (*el Consejo General del Poder Judicial*) görüşünü alan hükümetin teklifi ile Kral tarafından atanır. *Ministerio fiscal*, tarafsızlık ve hukukilik ilkeleri doğrultusunda ve geniş bir özerklik çerçevesinde görev yapar.

³³ PEREZ ROYO (1994), s. 308.

Sonuç olarak, "... yargı organlarına önceden zararı giderme fırsatı tanınmadan ... Anayasa Mahkemesi işe bakamaz."³⁴. Vatandaşın, uğrayacağı zararın telafisi açısından olağan mahkemeler tarafından bir temel hakkının korunmasını bekleyemeyecek durumda olması durumunda bile, doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurulamaz³⁵. Gerek söz konusu maddeyi somutlaştıran LOTC, gerek Anayasa Mahkemesi kararları³⁶, gerekse doktrin, bu düzenlemeyi Anayasa Mahkemesinin yetkisinin yardımcı nitelikte olduğu biçiminde değerlendirmiştir. Bu da demektir ki, Anayasa Mahkemesine yapılacak başvuru, ancak olağan kanun yollarının tüketilmesi sonucu mümkün olabilir.

Kanun yollarının tüketilmesi kuralı, hem yasama, hem yürütme hem de yargı organlarının işlemlerinden/kararlarından kaynaklanan ihlaller için gereklidir. Ancak, merkezi parlamento ve özerk topluluk meclislerinin yasa gücünde olmayan kararları için kanun yollarının tüketilmesi koşulu aranmamaktadır³⁷. Bunlar için doğrudan Anayasa Mahkemesinde amparo başvurusu yapılabilir. Ancak bunu mutlak olarak yorumlamamak gerekir. Yasama organları içinde çalışan personelle ilgili olan ya da idari nitelik taşıyan yasama organı kararları/işlemleri için kanun yollarının tüketilmesi zorunludur. Bu koşulu taşımayan başvurular Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmektedir³⁸. Yasama niteliğini haiz parlamento kararları için ise kanun yollarının tüketilmesi gerekmemektedir. Yalnız, kararın gözden geçirilmesi için bir iç mekanizma öngörülmüşse bunun kullanılması zorunludur³⁹.

Başvuruya konu olan ihlal, mahkemenin verdiği bir karardan kaynaklanıyorsa; örneğin, olağan kanun yolları sürecinin son basamağı olan

³⁴ Örn: STC 185/1990, BOE 3.12.1990, núm. 289; STC 204/1990, BOE 10.1.1991, núm. 9; STC 82/1991, BOE 29.5.1991, núm. 128; STC 162/1991, BOE 9.8.1991, núm. 190; STC 71/1992, BOE 16.6.1992, núm. 144; STC 211/1992, BOE 23.12.1992, núm. 307.

³⁵ Örn: STC 173/1994, BOE 9.4.1994, núm. 163.

³⁶ Anayasa Mahkemesi, daha ilk kararlarından itibaren (STC 1/1981, BOE 24.02.1981, núm. 47), amparo başvurusunun olağan kanun yollarının temel hak ve özgürlükleri korumada yetersiz kalması durumunda devreye girebilecek bir koruma mekanizması olduğunu belirtmiştir.

³⁷ 1984'te LOTC'nin 45. maddesinde yapılan değişiklikten önce vicdani reddin kaynaklanan başvurular için de yargı yolunun tüketilmesi koşulu aranmıyordu. Askerlik hizmetinin silah altında yapılmasını zorunlu kılan idari kararın tebliğinden itibaren amparo yolu açıldı. Ancak Mahkemenin önüne bu nitelikte çok sayıda dava gelmesi sonucunda, yasa koyucu, Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki talebini de dikkate alarak, LOTC'nin 45. maddesini değiştirdi. Bugün artık vicdani reddin kaynaklanan başvurular için öncelikle olağan kanun yollarının tüketilmesi gerekmektedir. ÁLVAREZ CONDE (1993), S. 327-328.

³⁸ Örn: ATC 241/1984, FA 11.4.1984; ATC 219/1989, FA 27.4.1989; STC 136/1989, BOE 10.8.1989, núm. 190; STC 125/1990, BOE 30.7.1990, núm. 181; ATC 334/1993, FA 10.11.1993.

³⁹ Örn: ATC 569/1989, FA 27.11.1989; ATC 52/1995, FA 13.2.1995

Yargıtay tarafından ya da herhangi bir son derece mahkemesi (örneğin her özerk toplulukta bir tane bulunan Yüksek Adalet Mahkemesi-*Tribunal Superior de Justicia*) tarafından yapılmışsa kanun yollarının tüketilmiş sayılıp sayılmayacağı sorusu akla gelebilir. Bu durumda, genel kabul, gidilebilecek başka bir başvuru basamağı kalmadığı için tüm kanun yollarının tüketilmiş sayılacağıdır. Buna, özellikle, Anayasanın 24.maddesinde düzenlenen etkili yargısal koruma hakkının ihlal edildiği durumlarda sıkça karşılaşılmaktadır. Bu da Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların çoğunluğunu oluşturmaktadır⁴⁰.

Başvuru yollarının tüketilmemiş olması, davacının yasaya göre iddia ettiği ihlali tamir edebilecek yargı basamaklarını kullanmamış olması demektir. Böyle bir başvuru Anayasa Mahkemesinin önüne gelirse, Mahkeme, başvuruyu ilk inceleme aşamasında reddeder. Bir de olağan kanun yollarının dışında tutulan başvurular vardır. Örneğin karar düzeltme (*recurso de revisión*), usul hukukunda olağanüstü bir yoldur. Böyle bir yola başvurulmamış olması kanun yollarının tüketilmemiş olduğu anlamına gelmez. Ancak, davacı bir kez böyle bir yola başvurduysa artık işin sonuçlanması amparo başvurusunun kabulü için gereklidir⁴¹.

5. Başvurunun Süresi

Yasama organlarının yasa gücünde olmayan işlemleri/kararları, bunların kesinleştiği tarihten itibaren⁴² üç ay içinde amparo başvurusuna konu olabilir. Söz konusu üç aylık süre yasama niteliğini haiz olan kararlara karşı geçerlidir. Parlamentoların ya da organlarının idari nitelikteki işlemlerine/kararlarına karşı yapılacak amparo başvuruları ise buna ilişkin

⁴⁰ 2001'de Anayasa Mahkemesine yapılan başvuruların%85i Anayasanın 24. maddesinin ihlali iddiasına dayanmaktadır.

⁴¹ Anayasa Mahkemesi, *auto* yoluyla verdiği bir kararda, karar düzeltmenin (*recurso de revisión*) LOTC md. 44/1'de belirtilen, "bütün kanun yollarının tüketilmesi" kavramının içinde yer almadığını belirtmiştir. Söz konusu dava, davacının Yargıtay 5. Dairesinin kesinleşmiş kararına karşı amparo başvurusunda bulunmasıyla Anayasa Mahkemesinin önüne gelmiştir. Ancak, Yargıtay 5. Dairesi, davacının karar düzeltme talebinde bulunduğu ve bunun da henüz sonuçlanmadığı gerekçesiyle kanun yollarının henüz tüketilmediğini; dolayısıyla da amparo başvurusunun reddedilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Davacı ise sürmekte olan karar düzeltmenin amparo başvurusunu önlemeyeceğini; çünkü söz konusu yolun kesinleşen Yargıtay kararına karşı olağanüstü bir başvuru yolu olduğunu belirtmiştir. Anayasa Mahkemesine göre, davacı, karar düzeltme yolunu kullanarak yargı yoluyla haklarının tanınmasındaki ve korunmasındaki ısrarını göstermektedir. Karar düzeltme tamamiyle kanuni bir yoldur. Davacı, iradi olarak bu yola başvurarak yargı organlarının, istemini karşılama olanağını da açmış olmaktadır. Böylece, yargı yolu henüz tüketilmemiştir. ATC 15/1981.FA 4.2.1981.

⁴² İlgili işlem/karar, bunun ilgililere tebliğinden ya da yayımlanmasından itibaren kesinleşmiş sayılır.

yargı kararının kesinleşmesinden itibaren yirmi gün içinde yapılmalıdır⁴³. Yürütme erki ve kamu yönetimi organlarının kararlarına / işlemlerine karşı amparo başvurusu da, buna ilişkin son mahkeme kararının taraflara tebliğ edilmesinden itibaren yirmi gün içinde yapılabilir. Söz konusu süre vicdani reddin kaynaklanan başvurular için de geçerlidir. Yargı kararlarının bireysel başvuruya konu olması da yine, bunların tebliğ tarihinden itibaren yirmi gündür. Seçim yargısına ilişkin kararlar için ise başvuru süresi, adaylar ve aday listelerine karşı yapılan başvurularda kararın tebliğ tarihinden itibaren iki gün; seçmenlere ve seçime ilişkin başvurularda ise üç gündür. Anayasa Mahkemesi, birinci durumda üç gün; ikinci durumda ise on beş gün içinde başvuruyu karara bağlamalıdır. Söz konusu süreler hak düşürücü niteliktedir. Bu sürelerin uzatılması ya da ertelenmesi mümkün değildir. Süre askıya da alınmaz⁴⁴.

II. AMPARO BAŞVURUSUNDA DAVAYA BAKMA USULÜ

Amparo başvurusunda davaya bakma usulü LOTC'nın 48-58. maddelerinde düzenlenmiştir. Dava süreci, davacının talebinin temsilcisi aracılığıyla bir dilekçeyle Anayasa Mahkemesine verilmesiyle başlar. Amparo başvurusunun yazılı biçimde yapılması gerekir. Dilekçeye, davacının kim tarafından resmen temsil edildiğini gösteren belge ile başvuruya esas teşkil eden idarenin ya da yargı kararının kopyasının da eklenmesi gerekir. Dilekçe davaya konu olan işlemi, ihlal edildiği ileri sürülen hakkı ve talebi açık ve öz bir biçimde belirtmek zorundadır.

Başvuru sahibi, davaya konu olan hukuki işlemin ya da kararın iptalini; söz konusu hak ya da özgürlüğün tanınmasını; veya gerekli araçlar kullanılarak söz konusu hak ya da özgürlüğün bütünlüğünün yeniden tesis edilmesini yani korunmasını ister. Aynı zamanda belli bir yasanın anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptali de talep edilebilir (LOTC. md. 55/2). Ancak bunun için, anayasaya aykırı olduğu iddia edilen yasanın Anayasanın 14-30. maddelerinde düzenlenen bir hakkı/özgürlüğü ihlal etmiş olması; söz konusu yasaya dayanılarak bir işlem yapılmış ya da karar alınmış olması; bu işlemin/kararın amparo başvurusunda bulunan kişinin hakkında / özgürlüğünde somut ve güncel bir zarar doğurmuş olması gerekir. İlgili yasanın anayasaya aykırılığı ile amparo başvurusu arasında zorunlu ve vazgeçilmez bir bağlantı da bulunmalıdır. Amparo başvurusunu inceleyen daire, bu iddiayı ciddi bulursa söz konusu yasanın anayasaya uygunluk denetimine sokulması için işi genel kurula götürür. Burada ilgili yasanın anayasaya uygunluk denetimi yapılır⁴⁵.

⁴³ DUQUE VILLANUEVA (1997), s. 113-115. Aynı doğrultuda bkz. STC 121/1997, BOE 18.8.1997, núm. 171.

⁴⁴ Öm: STC 177/1995, BOE 12.1.1996, núm. 11.

⁴⁵ Öm: STC 41/1981, BOE 14.1.1982, núm. 12.

Demek ki amparo başvurusunda iki unsur önem taşır. Biri “*causa petendi*”, yani başvuruya neden olan işlem ya da kararın ne olduğu; diğeri de “*petitum*”, yani ihlale neden olan ve zarar doğuran idari eylemin, işlemin ya da kararın iptali veya ilgili hak ya da özgürlüğün yeniden tanınması veya tesis edilmesi talebidir. Bu iki temel unsurda yapılacak herhangi bir değişiklik dilekçenin yeniden yazılması gereğini doğurur⁴⁶. Anayasa Mahkemesi, bir çok kararında, amparo başvurusunun dilekçedeki taleple, yani “*petitum*”la sınırlı olduğunu dile getirmiştir. Mahkemeye göre, talep sonradan genişletilemez ya da değiştirilemez⁴⁷.

Amparo başvurusu esasında, sıkı şekil kurallarına bağlanmamıştır. Başvuru için istenenler minimumdur. İstenenlerin bir kısmının yerine getirilmemiş olması her zaman başvurunun reddedilmesi ile sonuçlanmaz.

1. İlk İnceleme

Anayasa Mahkemesi, önüne gelen bir başvuruyu iki aşamada incelemektedir. İlk inceleme aşamasında, başvurunun gereken kimi koşulları taşıyıp taşımadığı araştırılır. Mahkeme, aşağıdaki durumlardan birinin bulunması halinde başvuruyu esasa girmeden ilk incelemede reddetmektedir.

a) İstemın Anayasa ile yasada belirtilen organlardan birinin yaptığı bir işlemden ya da aldığı bir karardan kaynaklanmaması.

b) İstemın amparo başvurusuna konu olabilecek bir hak ya da özgürlüğe dayanmaması.

c) Kanun yollarının tüketilmemiş olması.

ç) Dilekçenin mevzuatta öngörülen hak düşürücü süreler içinde Mahkemeye verilmemiş olması.

d) İstemın mevzuatta belirtilen başvuruda bulunmaya yetkili kişi ve organlar tarafından yapılmamış olması.

e) İstemın, açık bir biçimde Anayasa Mahkemesi tarafından verilecek bir kararla ihlalden kaynaklanan durumun düzeltilmesini içermemesi;

f) Anayasa Mahkemesinin dava konusuyla aynı nitelikte olan konuyu daha önce iptal davası, itiraz yolu ya da amparo başvurusu yoluyla esastan reddetmiş olması⁴⁸.

Esasa ilişkin olmayan red kararı (*providencia*) Anayasa Mahkemesinin üç üyeden oluşan bölümü tarafından verilir⁴⁹. Karar taraflara tebliğ edilir.

⁴⁶ MARTINEZ PARDO (2001), s. 4.

⁴⁷ Öm: STC 189/1987, BOE 26.12.1987, núm. 309; STC 79/1984, BOE 30.7.1984, núm. 181.

⁴⁸ Öm: STC 2/1987, BOE 10.2.1987, núm. 35.

⁴⁹ Anayasa Mahkemesi 12 yargıçtan oluşmaktadır. Bu yargıçların tümü genel kurulu oluşturur. Mahkeme, altıyar üyeden kurulu iki daireye (*la sala*) ayrılmıştır. Her daire de kendi

Kararın oybirliğiyle alınması halinde yalnızca savcılığın (*ministerio fiscal*) buna üç gün içinde itiraz hakkı vardır. İtiraza aynı bölüm bakar ve bunu *auto* yoluyla karara bağlar. İlgili bölüm, başvuruyu oy çokluğuyla reddetmişse, dilekçe sahibi ve savcılık karara itiraz edebilir. İtiraz süresini, kararı veren bölüm belirler. Bu süre, on günden fazla olamaz. İlgili bölüm, itirazı *auto* yoluyla karara bağlar. *Auto* yoluyla alınmış kararlara karşı başka bir yargı yolu yoktur, bunlar kesindir.

İlk incelemeyi yapan bölüm, dilekçede düzeltilebilir nitelikte bir eksiklik ya da hata görürse, gerekçesiyle birlikte ve en çok on günlük bir süre vermek kaydıyla gereken düzeltmeleri yapması için kararını başvuru sahibine tebliğ eder. Söz konusu süre içinde istenen düzeltmeler yapılmazsa, başvuru ilgili bölüm tarafından reddedilir (LOTC md.51/5 ve 85/2). Uygulamada Mahkemenin, dilekçede yer alan eksiklikler ya da hatalar nedeniyle başvurunun ilk inceleme aşamasında reddedilmesinde oldukça esnek davrandığı görülmektedir⁵⁰.

Örneğin, süre aşımı ilk incelemede red nedenlerinden biridir. Ancak Mahkeme, ilgili normu mümkün olduğunca esnek yorumlama eğilimindedir. Eğer davacı bir biçimde süre aşımı konusunda hata yapmaya teşvik edildiye ya da idarenin sessiz kalması nedeniyle süre aşılmışsa Anayasa Mahkemesi bunu bildirimde kusur olarak yorumlamakta ve davayı reddetmemektedir⁵¹. Böylesi esnek yorumlama, yine de dilekçeyi ya da davacının taleplerini değiştirme yetkisi vermemektedir⁵².

Anayasa Mahkemesi, kendisine yapılan amparo başvurularının büyük çoğunluğunu esasa girmeden reddetmektedir. 2001'de Mahkemeye yapılan 6786 başvurudan 5329'u ilk inceleme aşamasında reddedilmiştir. Ancak 172 başvuru esastan incelenme şansı bulabilmiştir. Bu da toplam başvuruların yaklaşık %3'üne karşılık gelmektedir⁵³.

2. Esasın İncelenmesi

Amparo başvurularının esastan incelenmesi ise Mahkemedeki altışar yargıçtan oluşan iki daireden birinde yapılır ve karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, amparo başvurusunu esasa girerek inceledikten sonra ya ihlal olduğu sonucuna varır ya da başvuruya konu olan işlemi/kararı

İçinde üçer yargıçtan oluşan ikişer bölüme (*la sección*) ayrılmıştır. Bu bölümler Mahkemeye yapılan başvuruların ilk incelemelerini yapıp karara bağlar.

⁵⁰ Örn: STC 21/1983, BOE 27.4.1983, núm. 100; STC 28/1983, BOE 17.5.1983, núm. 117; STC 33/1983, BOE 20.5.1983, núm. 120; STC 112/1984, BOE 21.12.1984, núm. 305; STC 189/1987, BOE 26.12.1987, núm. 309.

⁵¹ Örn: STC 68/1985, BOE 27.6.1985, núm. 153; STC 6/1986, BOE 12.2.1986, núm. 37; STC 28/1987, BOE 24.3.1987, núm. 71; STC 183/1987, BOE 10.12.1987, núm. 295.

⁵² DÍEZ-PICAZO (1996), s. 43-45.

⁵³ <http://www.tribunalconstitucional.es/TRIBUNAL.htm>

anayasaya uygun bulur. Temel olarak amparo başvurusu, davaya konu olan işlemlerden/kararlardan kaynaklanan ihlali ortadan kaldırmaya yönelik bir süreçtir. Bu amaçla Mahkeme, yasama, yürütme ya da yargı organının bir işleminden/kararından kaynaklanan ihlal tespit ederse, ilgili organın ihlale konu olan kararının/işleminin uygulanmasını sınırlayabilir. Kararı/işlemi iptal edebilir⁵⁴. Davacının ihlal edilen hak ya da özgürlüğünü yeniden inşa edilebilmesi için gereken uygun önlemleri alabilir. Amparo başvurusunu esastan inceleyen daire, başvuranın talebi üzerine, başvurunun amacını ortadan kaldıracak ölçüde bir zarara neden olma olasılığı durumunda, davaya konu olan kararın/işlemin uygulanmasını davayı sonuçlandırıcaya kadar askıya alabilir. Ancak böyle bir talep, genel çıkara ya da üçüncü kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin kullanımına ağır biçimde aykırılık oluşturuyorsa, Mahkeme bu talebi reddetmek durumundadır. Davaya konu olan kararın ya da işlemin uygulanmasının askıya alınması istemi, Anayasa Mahkemesinin kararını açıklanmasına kadar her zaman yapılabilir. Aynı zamanda, Mahkemenin buna ilişkin olarak verdiği red ya da kabul kararı da koşulların değişmesiyle birlikte, dava süresince her zaman değiştirilebilir (LOTC md. 56-57).

Mahkeme, verdiği hükmü kimin uygulayacağını da kararında belirtebilir (LOTC md.92). Anayasa Mahkemesi kararlarının geçmişe etkili olması da mümkündür. Hakkın yeniden inşa edilmesi ya da tanınması amacıyla Mahkeme geriye yürür nitelikte kararlar verebilmektedir. Mahkemenin bu nitelikteki kararlarına özellikle ceza hukukuna ve yargılamasına ilişkin başvurularda sıkça rastlanmaktadır⁵⁵.

Amparo başvurusuna bakan daire, karar verirken tarafların ileri sürdüğü gerekçelerle (LOTC md.84) ve daha önce Mahkemenin herhangi bir dairesi tarafından alınmış olan benzer kararlarla bağlı değildir. Ancak ilgili daire, daha önceki benzer kararlardan farklı bir sonuca varırsa, iş Anayasa Mahkemesi genel kuruluna götürülür (LOTC md.13). Anayasa Mahkemesi tarafından herhangi bir aykırılık bulunmayarak sonuçlanan bir davaya

⁵⁴ Örn: STC 2/1983, BOE 17.2.1983, núm. 41. Anayasa uyarınca, Yargıtay, birçok konuda en üst yargı organı olmasına karşın, Anayasa Mahkemesi bunun kararlarını da amparo yoluyla iptal edebilmektedir. Bu durum, olağan yargı düzeninin en üst basamağını oluşturan Yargıtayla Anayasa Mahkemesi arasında sürtüşmelere neden olmaktadır.

⁵⁵ Örneğin, Mahkemenin önüne gelen bir davada amparo başvurusunda bulunan kişi, ceza yargılaması sonucunda il mahkemesince suçlu bulunup mahkum edilmiş, bu karara karşı gittiği temyizde Yargıtay da ilk derece mahkemesinin kararını onamıştır. Davacının, ceza yargılaması sürecinde karara dayanak olan delillerin hukuka aykırı biçimde toplandığı iddiası da her iki mahkeme tarafından yerinde bulunmamıştır. Davacının amparo yoluna başvurusu üzerine Mahkeme, iddiayı haklı bulmuş ve her iki mahkemenin kararını da iptal etmiş, ayrıca suçun isnad edildiği tarihten sonra yapılan bütün işlemlerin de geçersiz sayılmasına karar vermiştir. STC 149/2001, BOE 26.7.2001. Aynı doğrultuda örn: STC 139/1999, BOE 22.7.1999, núm. 204; STC 203/2001, FA 15.10.2001; STC 4/2003, FA 20.1.2003.

dayanarak Mahkeme, daha sonra önüne gelecek olan ve öncekiyle esasen aynı nitelikte bulunan bir başvuruyu kabul etmeyebilir (LOTÇ md. 50/1).

Mahkemenin vereceği karar kesindir (İAn. md. 164/1 ve LOTÇ md. 93/1). Bununla bütün kanun yolları tüketilmiş olur. Ancak, karar, tarafların başvurusu üzerine mahkeme tarafından sonradan "açıklığa kavuşturulabilir". Taraflar söz konusu başvuruyu, kararın kendilerine tebliğinden itibaren iki gün içinde yapmak zorundadır (LOTÇ md. 93/1). Bu, kararın değiştirilmesi anlamı taşımaz.

Her ne kadar yasada buna ilişkin bir düzenleme yer almamış olsa da, kararda görülen kimi biçimsel hatalar Mahkeme tarafından sonradan düzeltilebilir. Bu kararın kesinliğini ortadan kaldırmaz⁵⁶. Anayasa Mahkemesi kararlarının kesinliği, davacının, Mahkemenin verdiği karardan tatmin olmaması durumunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurabilmesine engel değildir. Ancak böyle bir başvurunun yapılabilmesi için başvuranın iç hukuk yollarını tüketmiş olması gereklidir. Amparo başvurusu, İspanya'da iç hukuk yollarının son basamağını oluşturur. Bu yolu kullanmadan ya da Anayasa Mahkemesinin kararının kesinleşmesini beklemeden Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular, iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması nedeniyle, söz konusu Mahkeme tarafından reddedilmektedir.

Amparo başvurusu, iç hukuka ilişkin bir başvurudur. Anayasa Mahkemesinin vereceği karar, yalnızca İspanya içinde bağlayıcıdır. Avrupa Birliği organlarını bağlamaz. Benzer bir biçimde, Avrupa Birliği Hukukunun İspanyol kamu erkleri tarafından ihlal edilmesi durumunda amparo yoluna başvurulamaz. Kuşkusuz, bu ihlal aynı zamanda İspanyol Anayasası tarafından korunan temel bir hak ya da özgürlüğün de ihlali sonucunu doğuruyorsa amparo yolu açıktır.

Anayasa Mahkemesine yapılan başvurular kural olarak ücretsizdir. Ancak maliyetlerin karşılanması ya da yaptırım amacıyla ödence öngörülebilir. Başvurunun kötü niyet taşıması, kötüye kullanılması ya da ihtiyatsızlık durumunda mahkeme ödenceye karar verebilir.

Anayasa Mahkemesi kararları (*sentencias*) hem taraflara tebliğ edilir, hem de karşı oylarla birlikte Resmi Gazetede (*Boletín Oficial del Estado*) yayımlanır ve yayımının ertesi günü de yürürlüğe girer (İAn. md. 161/1). Mahkemenin *providencia* ve *auto* biçimindeki kararları ise yayımlanmaz, yalnızca taraflara tebliğ edilir.

Amparo kararları ilke olarak yalnızca taraflar arasında (*inter partes*) etki doğurur. Ancak, Anayasa Mahkemesi kararları herkes için bağlayıcı olduğundan, etki uygulamada tarafların ötesine de geçebilmektedir.

⁵⁶ DÍEZ-PICAZO (1996), s. 60.

SONUÇ

İspanya'da amparo başvurusu yirmi yılı aşkın bir süredir uygulanmakla birlikte, uygulamada kimi aksaklıklara da rastlanmaktadır. Bu doğrultuda yapılan eleştirilerden biri, temel hak ve özgürlüklere aykırı düşen yasaların başvuruya konu olamamasıdır. Bu durum, özellikle bir yasanın araya herhangi bir idari işlem girmeksizin doğrudan ve kendiliğinden bireye uygulandığı; aynı zamanda da bir temel hakkı/özgürlüğü ihlal ettiği durumlarda önem kazanmaktadır. Çünkü böyle bir durumda aykırılığın yargı yoluyla giderilme olanağı olmayabilir. Uygulamada ender olarak karşılaşılabilecek bir sakınca olmakla birlikte, bu nitelikteki yasaların amparo başvurusunun koruma alanına katılması, temel hak ve özgürlüklerin etkili biçimde korunmasını tam anlamıyla gerçekleştirmek açısından önemli ve gerekli görülmektedir⁵⁷.

Amparo başvurusuna ilişkin olarak karşılaşılan başka bir sorun da Anayasa Mahkemesinin ağır iş yüküdür. Anayasa Mahkemesine 1999'da 5582; 2000'de 6782; 2001'de 6934; 2002'de ise 7285 amparo başvurusu yapılmıştır. Görüldüğü üzere, her yıl başvuru sayısı artmaktadır. Mahkeme, bunların çok büyük bir bölümünü ilk inceleme aşamasında reddetmektedir⁵⁸. Ancak, ilk inceleme aşamasının sonuçlandırılması bile Mahkeme için büyük zaman ve çaba gerektirmektedir. Bir başvurunun kesin olarak sonuçlandırılması iki yıldan daha az bir zamanda gerçekleştirilememektedir⁵⁹. Söz konusu gecikmeler ise, kimi zaman zararın giderilmesini olanaksızlaştırabilmekte, dolayısıyla amparo başvurusunun etkisini azaltabilmektedir. Sonuçta bu da, Mahkemenin saygınlığına zarar verebilmektedir.

Uygulamada, Mahkemenin ağır iş yükünü hafifletebilecek kimi yeniliklere rastlanmaktadır. Örneğin, 2001'de yürürlüğe giren yeni Hukuk Usul Yasası (*Ley de Enjuiciamiento Civil*) (md. 468-476) usul ihlallerinde başvurulmak üzere olağanüstü bir yol öngörmüştür. Bu başvuru, Özerk Topluluk Yüksek Adalet Mahkemelerine (*Tribunales Superiores de Justicia*) yapılır. Bunlar il mahkemelerinde (*audencias provinciales*) yapılmış ve kesinleşmiş olan hukuk yargılamasına ilişkin olan ve etkili yargısal korunma hakkına karşı yapılan ihlal iddialarını çözüme bağlar. Ancak, açıktır ki, söz konusu olağanüstü başvuru yolu sınırlı durumlar için öngörülmüştür. Dolayısıyla, bunun Anayasa Mahkemesine yapılacak başvuru sayısını azaltması beklenmekle birlikte, Mahkemenin çalışmasını rahatlatıcı ölçüde büyük oranları bulmayacağı açıktır. Temel hak ve özgürlüklere karşı

⁵⁷ JIMÉNEZ CAMPO (1999), s.118; DÍEZ-PICAZO, DE LA OLIVA SANTOS (1996), s.200; ARAGÓN REYES (2003), s. 4.

⁵⁸ 2000'de 211; 2001'de 171; 2002'de ise 176 başvurunun esastan incelenmesine karar verilmiştir. ARAGÓN REYES (2003),s.6.

⁵⁹ ARAGÓN REYES (2003), s.5.

yapılacak ihlallere ilişkin başvuruların olağan kanun yollarında çözülmesini sağlayacak başka araçların ortaya konması gerekli gözükmektedir⁶⁰.

Öğretide mahkemenin daha etkili biçimde çalışmasını sağlamaya yönelik çeşitli öneriler getirilmektedir. Bunlardan biri, Anayasanın etkili yargısal korunma hakkını düzenleyen 24. maddesine dayanan başvuruları amparonun koruma alanının dışında bırakmaktır. Gerçekten de, yapılan başvuruların çok büyük bir bölümü 24. maddeye dayanmaktadır⁶¹. Ancak bu çözüm yolu, hem anayasa ve yasa değişikliği gerektireceğinden, hem de amparonun ruhuna ve amacına aykırı düşeceğinden genel olarak kabul görmemektedir⁶².

Olağan yargı organlarından kaynaklanan ihlallerin, Anayasa Mahkemesine gelmeden çözülmesi de, Mahkemenin iş yükünü hafifletebilecek başka bir yol olarak görülmektedir. Bu doğrultuda Yargıtay içinde özel bir daire kurulması önerilmektedir⁶³. Ancak bunun sistemi daha karmaşık hale getireceğinden de endişe duyulmaktadır⁶⁴. Anayasa Mahkemesi üyelerini artırmak ve daire sayısını üçe çıkarmak da başka bir çözüm yolu olarak düşünülmektedir⁶⁵. Son olarak, başvuruların kabulünde Anayasa Mahkemesine daha geniş bir takdir hakkı tanımak da söz konusu sorunu hafifletebilir. Buna göre, Alman Anayasa Hukukuna benzer bir biçimde⁶⁶, Mahkeme, yalnızca önemli bir anayasal sorunun ve başvuran için büyük bir zararın söz konusu olduğunu düşündüğü davaları kabul edebilecektir. Demek ki, bir başvurunun Anayasa Mahkemesi tarafından kabulü için, başvuranın bir hak ya da özgürlüğünün ihlal edilmiş olması yeterli görülmeyecektir. Anayasa Mahkemesine tanınan söz konusu takdir hakkı, yalnızca bütün kanun yollarının tüketilmesinin zorunlu kılındığı başvurular için geçerli olmalıdır. Yasa niteliğini taşımayan parlamento kararlarında olduğu gibi, bütün kanun yollarını tüketmeden doğrudan Anayasa Mahkemesine başvurulabilen durumlarda zararın başka biçimde telafisi olanaklı olamayabilir. Bu nedenle, böyle başvuruların takdir yetkisinin dışında tutulması gerekir⁶⁷.

⁶⁰ Bunun gereği Yargı Erki Genel Konseyi (*el Consejo General del Poder Judicial*) başkan tarafından da dile getirilmiştir.

⁶¹ 1999'da başvuruların %80'i; 2000, 2001 ve 2002'de de yaklaşık %85'i 24.maddenin ihlali kaynaklıdır ARAGÓN REYES (2003), s.7.

⁶² DÍEZ-PICAZO, DE LA OLIVA SANTOS (1996), s. 60; FERNÁNDEZ FARRERES (1994), s. 12-14; JIMÉNEZ CAMPO (1999), s.112-113; PÉREZ TREMPES (2003), s.13.

⁶³ MARTÍNEZ PARDO (2001), s.9.

⁶⁴ ARAGÓN REYES (2003), s.10.

⁶⁵ JIMÉNEZ CAMPO (1999), s.109-112.

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. GÖREN (1995), s. 121-124; GÖZTEPE (1998), s. 79-81.

⁶⁷ ARAGÓN REYES (2003), s.11; MARTÍNEZ PARDO (2001), s.10. Anayasa Mahkemesi eski başkanı (1998-2001) Pedro Cruz Villalón da 1999'daki bir konuşmasında, Mahkemenin başvuruları daha katı kurallar çerçevesinde değerlendirebilmesi ve ancak açık öneme sahip

Kuşkusuz böyle bir çözüm, amparo başvurusunun olağanüstü ve yardımcı niteliğini de güçlendirecektir. Bu yolla, temel hak ve özgürlük ihlallerinin mümkün olduğunca olağan kanun yolları içinde çözülmesi sağlanacak; ancak önemli anayasa hukuku sorunları ya da ihlalin başvuran açısından ağır bir zarar doğuracağı davalar Anayasa Mahkemesinin önüne gelecektir. Böylece, vatandaşların öznel çıkarlarının korunmasının yanı sıra amparo başvurusunun nesnel işlevi de güçlendirilmiş olacaktır. Ayrıca, Mahkemenin üzerindeki ağır iş yükü hafifleyecek ve davalar daha kısa sürede sonuçlandırılabilir.

Sonuç olarak, hukuk devleti ilkesi günümüz demokrasilerinin vazgeçilmez unsurlarından biridir. Temel hakların olabildiğince güvence altına alınması bu ilkenin gerçekleştirilmesi açısından büyük önem taşır. Bireysel başvuru yolunun tanınması, söz konusu amaca ulaşmada bir çok demokratik devletin benimsediği yöntemlerden biridir. İspanyol Anayasa Hukuku da bu yolu “amparo başvurusu” adı altında benimsemiş ülkelerdendir. Uygulamada, yukarıda belirtilen bir takım aksaklıklara rastlansa da, kurum yirmi yılı aşkın bir süredir başarıyla çalışmaktadır. Amparo yolunun İspanyol Anayasa Hukukuna yaptığı önemli katkılardan biri, Anayasa Mahkemesinin bu vasıta ile, Anayasa ile tanınan ve güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin içeriklerini somutlaştırması ve bu alanda içtihat oluşturmasıdır.

Söz konusu başvuru yöntemi, davacının somut çıkarını koruması nedeniyle “öznel bir yol” olarak tanımlanmakla birlikte, aynı zamanda anayasanın nesnel korunmasını da sağlamaktadır. Anayasayı yorumlayan en üst organ olması ve mahkemeler dahil tüm kamu erkleri için kararlarının bağlayıcı olması nedeniyle, Anayasa Mahkemesi kararları ve bunlardan çıkan ilkeler tüm düzene nüfuz etmektedir. İspanyol Anayasa Mahkemesi de bir çok kararında amparo başvurusunun bu ikili yönüne değinmiştir⁶⁸. Sonuçta, hukuk devleti ilkesinin daha mükemmel bir biçimde işletilmesi; devlet organlarının temel hak ve özgürlüklere bağlı kalmasının sağlanması; toplumun her kesimi tarafından demokratik değerlerin benimsenmesi açısından amparo başvurusu İspanya’da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

olanlarını seçebilmesi için LOTC’de gerekli değişikliklerin yapılmasını önermiştir (<http://www.tribunalconstitucional.es/MEMORIAS.htm>).

⁶⁸ Örn: STC 9/1981, BOE 14.1.1981, núm. 89.

KISALTMALAR

- ATC : Auto Tribunal Constitucional (Anayasa Mahkemesi Kararı, ilk inceleme)
- bkz. : bakınız
- BOE : Boletín Oficial del Estado (Devlet Resmi Gazetesi)
- FA : Fecha Aprobación (kabul tarihi)
- İan. : İspanyol Anayasası
- LOTC : Ley Orgánica del Tribunal Constitucional (Anayasa Mahkemesi Organik Yasası)
- núm. : número (sayı)
- örn : örnek
- s. : sayfa
- STC : Sentencia Tribunal Constitucional (Anayasa Mahkemesi kararı, esas)

KAYNAKÇA

ALBERTÍ ROVIRA, Enoch (2003), “El Recurso de Amparo Constitucional: Una Revisión Pendiente?” (www.uc3m.es/uc3m/inst/MGP/semprecamp-ponear.htm), s.1-19.

ÁLVAREZ CONDE, Enrique (1993), *Curso de Derecho Constitucional II*, Tecnos, Madrid.

ARAGÓN REYES, Manuel (2003), “Problemas del Recurso de Amparo”, (<http://www.uc3m.es/uc3m/inst/MGP/semprecamp-ponmar.htm>), s. 1-19.

ARAGÓN REYES, Manuel; SOLOZÁBAL ECHAVARRÍA, Juan J. (2000), *Derecho Constitucional. Textos jurídicos*, 3. Basım, McGrawHill, Madrid.

BLAT GÍMENO, Francisco (1997): “Crónica de la Jurisprudencia del Tribunal Constitucional Recaída en Procesos de Amparo”, *La Sentencia sobre la Constitucionalidad de la Ley*, Tribunal Constitucional Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, s. 113-162.

BORRAJO INIESTA, Ignacio; GUILLÓ SÁNCHEZ-GALIANO, Amparo (1996), “Jurisprudencia Constitucional de Amparo A_o Judicial 1995” *La Sentencia de Amparo Constitucional* (Ed. Ignacio Díez- Picazo Giménez, Juan Antonio Xiol Ríos vd.), Madrid, s. 227-262.

DÍEZ-PICAZO, Ignacio (1996), “ Reflexiones Sobre el Contenido y Efectos de las Sentencias Dictadas por el Tribunal Constitucional en Recursos de Amparo”, *La Sentencia de Amparo Constitucional* (Eds. Ignacio Díez- Picazo Giménez, Juan Antonio Xiol Ríos vd.), Madrid, s. 17-74.

DÍEZ-PICAZO, Ignacio; DE LA OLIVA SANTOS, Andrés (1996), *Tribunal Constitucional, Jurisdicción Ordinaria y Derechos Fundamentales*, Madrid.

DUQUE VILLANUEVA, Juan Carlos (1997), “ El Recurso de Amparo contra Actos Parlamentarios”, *Revista de las Cortes Generales*, sayı 42, s. 70-117.

FERNÁNDEZ FARRERES, German (1994), *El Recurso de Amparo Según la Jurisprudencia Constitucional (Comentarios al Título III de la LOTC)*, Madrid.

GÖREN, Zafer (1995), “Anayasa Mahkemesine Kişisel Başvuru (Anayasa Şikayeti)”, *Anayasa Yargısı II*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s.97-134.

LABASTIDA, Horacio (1994), *Las Constituciones Españolas*, Universidad Autónoma de México, México.

JIMÉNEZ CAMPO, Javier (1999), *Derechos Fundamentales. Concepto y Garantía*”, Madrid.

MARTÍNEZ PARDO, Vicente José (2001), “ el Recurso de Amparo Constitucional”, *Revista Internauta de Práctica Jurídica*, sayı 8, (Temmuz –Aralık), s. 1-11.

MURILLO DE LA CUECA, Pablo Lucas (1997), “El Amparo Judicial de los Derechos Fundamentales”, *La Aplicación Jurisdiccional de la Constitución* (Ed. Gerardo Ruiz-Rico Ruiz), Tirant Lo Blanch, Valencia, s.113-149.

PÉREZ SÁNCHEZ, Gerardo (2003), “Recurso de Amparo y Derecho a la Tutela Judicial Efectivo”, s.1-10.

PÉREZ TREMPES, Pablo (2003), “ Tribunal Constitucional, Juez Ordinario y una Deuda Pendiente del Legislador”, (<http://www.uc3m.es/uc3m/inst/MGP/semrecamp-ponppt.htm>): s.1-14.

TORRES DEL MORAL, Antonio (1998), *Principios de Derecho Constitucional Español*, 4. Baskı, Servicio Publicaciones Facultad de Derecho Universidad Complutense Madrid, Madrid.